Umumta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilariga musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirish

Dilobar Shermamat-qizi Rasulova
Ilmiy rahbar: B.U.Toshmurodov
NavDU

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda umumta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilariga musiqa darslarini o'qitish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirishning nazariy, pedagogik hamda metodik asoslari yoritilgan. Musiqiy ta'lim samaradorligini oshirishda interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari, raqamli ta'lim resurslari va ijodiy topshiriqlardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarning musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, ijrochilik mahorati va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga yo'naltirilgan innovatsion yondashuvlar asoslangan. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etishning samarali mexanizmlari hamda metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, boshlang'ich sinf, innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, musiqiy idrok, musiqiy qobiliyat, ijodiy tafakkur, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari, ta'lim samaradorligi

Introducing and developing innovative pedagogical technologies in music lessons for primary school students in general education schools

Dilobar Shermamat-qizi Rasulova
Scientific supervisor: B.U.Toshmurodov
NavSU

Abstract: This research highlights the theoretical, pedagogical, and methodological foundations of introducing and developing innovative pedagogical technologies in the process of teaching music to primary school students in general education schools. It analyzes the possibilities of using interactive methods, information and communication technologies, multimedia tools, digital educational resources, and creative assignments to improve the effectiveness of music education.

(cc) BY

Furthermore, innovative approaches aimed at developing students' musical perception, auditory abilities, sense of rhythm, performance skills, and creative thinking are substantiated. The study also develops effective mechanisms and methodological recommendations for integrating modern pedagogical technologies into the educational process.

Keywords: music education, primary school, innovative pedagogical technologies, interactive methods, musical perception, musical abilities, creative thinking, information and communication technologies, multimedia tools, educational effectiveness

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o‘quv jarayoniga zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish hamda yosh avlodning intellektual, ma'naviy va ijodiy salohiyatini rivojlantirish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida boshlang‘ich ta'lim bosqichi bolaning shaxs sifatida shakllanishi, dunyoqarashi kengayishi, estetik didi rivojlanishi va atrof-muhitga munosabati tarkib topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur jarayonda musiqa ta'limi alohida o‘rin tutib, o‘quvchilarning nafaqat musiqiy qobiliyatlarini, balki hissiy tafakkuri, ijodkorligi, tasavvuri, diqqat-e'tibori va ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida musiqa fanini faqat qo‘shiq kuylash, musiqa tinglash yoki nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan chegaralab qo‘yish maqsadga muvofiq emas. Chunki bugungi boshlang‘ich sinf o‘quvchilari axborotga boy muhitda voyaga yetmoqda, ular turli raqamli vositalar, audiovizual materiallar va interaktiv texnologiyalar bilan muntazam aloqada bo‘lmoqda. Shu sababli musiqa darslarini tashkil etishda an'anaviy o‘qitish usullarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos ta'lim metodlarini tanlash, dars mazmunini qiziqarli va samarali tashkil etish dolzarb pedagogik vazifaga aylanmoqda.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar musiqa ta'limining mazmunini boyitish, o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, musiqiy materiallarni tushunarli va obrazli tarzda yetkazish imkonini beradi. Xususan, multimedia taqdimotlari, audio va videomateriallar, elektron ta'lim resurslari, interfaol mashqlar, virtual cholg‘u vositalari, musiqiy o‘yinlar hamda raqamli platformalardan foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining musiqiy bilimlarni o‘zlashtirish jarayonini yanada jonlantiradi. Bunday yondashuv o‘quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishning dolzarbligi, avvalo, ta'lim mazmuni va o‘quvchilarning zamonaviy ehtiyojlari

(cc) BY

o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ta’minlash zarurati bilan belgilanadi. Boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar musiqiy ohang, ritm, tovush balandligi, tembr, sur’at va dinamikani ko‘proq eshitish, ko‘rish, taqlid qilish hamda amaliy faoliyat orqali anglaydilar. Shuning uchun darsda faqat og‘zaki tushuntirishga tayanish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Aksincha, eshitish, ko‘rish, harakat va ijodiy faoliyatni birlashtiruvchi texnologiyalar musiqiy tushunchalarning ongli o‘zlashtirilishiga sharoit yaratadi.

Mazkur mavzuning yana bir muhim jihati shundaki, innovatsion texnologiyalar yordamida har bir o‘quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olish, uning musiqiy qobiliyatini aniqlash va rivojlantirish imkoniyati kengayadi. Ayrim o‘quvchilar kuylarni tez eslab qolish, boshqalari ritmik harakatlarni bajarish, yana bir guruh o‘quvchilar esa mustaqil ijodiy topshiriqlarni bajarishda yuqori faollik ko‘rsatishi mumkin. Raqamli va interfaol ta’lim vositalari ana shu farqlarni hisobga olgan holda differensial yondashuvni amalga oshirishga ko‘maklashadi.

Musiqa ta’limining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarda milliy va jahon musiqa madaniyatiga hurmat, estetik munosabat, badiiy did va ma’naviy qadriyatlarga sadoqatni shakllantirishdan iboratdir. Innovatsion texnologiyalar ushbu vazifalarni amalga oshirishda ham muhim imkoniyatlarga ega. Masalan, o‘zbek xalq qo‘shiqlari, maqom namunalari, milliy cholg‘ular ijrosi va turli hududlarga xos musiqiy an’analarni audio hamda videomateriallar orqali namoyish etish o‘quvchilarning milliy musiqiy meros haqidagi tasavvurlarini boyitadi. Shu bilan birga, jahon musiqa san’ati namunalari bilan tanishtirish ularning musiqiy dunyoqarashini kengaytiradi.

Shu nuqtayi nazardan, “Umumta’lim maktablari boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirish” mavzusini ilmiy-pedagogik jihatdan tadqiq etish zamonaviy ta’lim ehtiyojlariga mos keladi. Tadqiqotda innovatsion texnologiyalarning nazariy asoslarini o‘rganish, ularni musiqa darslarida qo‘llash mexanizmlarini aniqlash, o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini tahlil qilish hamda amaliy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish muhim vazifalar sifatida belgilanadi.

Mavzuning dolzarbligi yana shunda namoyon bo‘ladiki, boshlang‘ich sinflarda shakllangan musiqiy bilim, ko‘nikma va malakalar keyingi ta’lim bosqichlarida o‘quvchining san’atga munosabati hamda mustaqil musiqiy faoliyatiga asos bo‘lib xizmat qiladi. Agar ushbu davrda musiqa darslari mazmunli, qiziqarli, ijodiy va zamonaviy metodlar asosida tashkil etilsa, o‘quvchilarda musiqani tinglash, tahlil qilish, his etish, kuylash va musiqiy obrazlarni tasavvur qilishga nisbatan barqaror qiziqish shakllanadi. Demak, innovatsion pedagogik texnologiyalarni maqsadli qo‘llash boshlang‘ich musiqiy ta’lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biridir.

Musiqa ta’limini takomillashtirish, o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, estetik tarbiya berish va ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik

(cc) BY

texnologiyalardan foydalanish masalalari pedagogika, psixologiya, musiqa ta'limi nazariyasi va metodikasi yo'nalishlarida muhim ilmiy tadqiqot obyekti sifatida o'rganib kelinmoqda. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlarda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantirish, ijodiy faolligini rivojlantirish va o'quv materiallarini o'zlashtirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishga alohida e'tibor qaratilgan.

Pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalasi zamonaviy pedagogika fanining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishdagi nazariy qarashlarda ta'lim maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va kutilayotgan natijalar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlash zarurligi asoslab berilgan. Pedagogik texnologiya ta'lim jarayonini oldindan belgilangan maqsad asosida loyihalashtirish, tashkil etish, boshqarish va natijalarini baholash imkonini beruvchi yaxlit tizim sifatida qaraladi. Musiqa ta'limida esa mazkur tizim o'quvchilarning musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, ijrochilik ko'nikmalari va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Musiqiy ta'lim metodikasiga oid ilmiy qarashlarda musiqani idrok etish, kuylash, musiqa savodxonligi, musiqiy-ritmik harakatlar va ijodiy faoliyatning o'zaro aloqadorligi muhim metodik tamoyil sifatida e'tirof etiladi. Ushbu faoliyat turlarining birgalikda tashkil etilishi o'quvchilarda musiqiy bilimlarning yaxlit tizimini shakllantiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu jarayon ayniqsa muhim, chunki ularning musiqiy tushunchalarni qabul qilishida obrazlilik, hissiy ta'sirchanlik, ko'rgazmalilik va amaliy harakatlar katta ahamiyatga ega.

Xorijiy pedagogik tajribada ham musiqa ta'limini raqamlashtirish, elektron resurslardan foydalanish, interfaol o'qitish metodlarini qo'llash va o'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratiladi. Turli ta'lim tizimlarida musiqa tinglash uchun raqamli kutubxonalar, elektron nota materiallari, musiqiy dasturlar, virtual cholg'ular va multimedia vositalaridan foydalanish amaliyoti rivojlanib bormoqda. Bunday tajribalar musiqa darslarini o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish, musiqiy asarlarni ko'rgazmali va eshitish orqali tahlil qilish, shuningdek, ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvni kuchaytirish imkoniyatlarini namoyon etadi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham musiqa madaniyati fanini takomillashtirish, o'quvchilarning badiiy-estetik tarbiyasini kuchaytirish, milliy musiqiy merosni o'rgatish va zamonaviy o'qitish metodlaridan foydalanish masalalari dolzarb yo'nalishlardan hisoblanadi. Milliy musiqa san'atining boy an'analari, xalq qo'shiqlari, maqom, mumtoz musiqa, bolalar folklori va cholg'u ijrochiligi boshlang'ich ta'lim mazmunini boyituvchi muhim manbalardir. Ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida o'rgatish o'quvchilarning milliy madaniyatga qiziqishini kuchaytiradi va musiqiy dunyoqarashini kengaytiradi.

(cc) BY

Shunga qaramay, boshlang‘ich sinf musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning barcha imkoniyatlari yetarlicha tizimlashtirilgan deb bo‘lmaydi. Ayrim hollarda raqamli vositalardan foydalanish darsning tashqi ko‘rinishini zamonaviylashtirish bilan cheklanib qoladi. Bunda texnologiyaning o‘quv maqsadiga muvofiqligi, o‘quvchining musiqiy faoliyatiga ta’siri, bilimlarni o‘zlashtirishdagi samaradorligi va pedagogik natijasi yetarlicha hisobga olinmasligi mumkin. Shu bois innovatsion vositalarni shunchaki qo‘llash emas, balki ularni aniq didaktik vazifalar bilan bog‘lash, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos tanlash va ta’lim natijalarini muntazam tahlil qilish zarur.

Umumta’lim maktablari boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga musiqa darslarini o‘qitish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirishning nazariy, pedagogik hamda metodik asoslarini o‘rganish, zamonaviy ta’lim vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini aniqlash va musiqa ta’limi samaradorligini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun musiqa ta’limining mavjud mazmunini zamonaviy pedagogik talablar asosida tahlil qilish, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish, innovatsion pedagogik texnologiyalarning didaktik imkoniyatlarini aniqlash hamda ularni musiqa darslarida qo‘llashning samarali yo‘llarini belgilash ko‘zda tutiladi. Shuningdek, o‘quvchilarning musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, ijrochilik mahorati va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladigan ta’limiy topshiriqlar tizimini takomillashtirish ham tadqiqot maqsadining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Belgilangan maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi ilmiy-pedagogik vazifalar belgilandi:

Umumta’lim maktablari boshlang‘ich sinflarida musiqa ta’limining mazmuni, maqsadi va asosiy vazifalarini ilmiy-nazariy jihatdan o‘rganish

Innovatsion pedagogik texnologiyalarning mohiyati, tasnifi, didaktik xususiyatlari va ta’lim jarayonidagi imkoniyatlarini tahlil qilish

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh, psixologik va musiqiy rivojlanish xususiyatlarini aniqlash hamda ularni musiqa darslarini tashkil etishda hisobga olish

Musiqa darslarida interfaol metodlar, multimedia vositalari, audio va videomateriallar hamda raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini o‘rganish

Musiqiy tinglash, qo‘shiq kuylash, musiqa savodxonligi va musiqiy-ritmik harakatlar jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash metodikasini takomillashtirish

O‘quvchilarning musiqiy idroki, ritmik sezgisi, eshitish qobiliyati, ijodiy tafakkuri va mustaqil faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar tizimini ishlab chiqish

(cc) BY

Musiqa darslarida o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, differensial va interfaol ta’lim yondashuvlarini uyg‘unlashtirish yo‘llarini belgilash

Innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish samaradorligini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlarini aniqlash

O‘qituvchilar uchun boshlang‘ich sinf musiqa darslarini innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etishga doir metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Umumta’lim maktablarida boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga musiqa fanini o‘qitish jarayoni tadqiqot obyekti hisoblanadi. Ushbu jarayonda o‘quvchilarning musiqiy bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirish, ularning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, badiiy-estetik dunyoqarashini kengaytirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o‘quv faoliyatiga tatbiq etish masalalari o‘rganiladi.

Tadqiqot obyektining mazmuni musiqa darslarining nazariy va amaliy faoliyatlarini qamrab oladi. Jumladan, musiqa tinglash, qo‘shiq kuylash, musiqiy savodxonlik, cholg‘u asboblari bilan tanishish, musiqiy-ritmik harakatlar va ijodiy topshiriqlar jarayonlari tadqiqot doirasida ko‘rib chiqiladi. Ushbu faoliyatlarning har birida innovatsion texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy bilimlarni o‘zlashtirish darajasini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Boshlang‘ich sinf musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishning mazmuni, shakllari, metodlari, vositalari, pedagogik shart-sharoitlari va samaradorlik mexanizmlari tadqiqot predmetini tashkil etadi. Bunda an’anaviy musiqa o‘qitish metodlarini zamonaviy interfaol yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish, raqamli resurslardan maqsadli foydalanish, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ijodiy faolligini rivojlantirish masalalariga e’tibor qaratiladi.

Tadqiqot predmetida innovatsion texnologiyalarning faqat texnik imkoniyatlari emas, balki ularning pedagogik va psixologik ta’siri ham muhim o‘rin egallaydi. Chunki musiqa ta’limida qo‘llaniladigan har qanday vosita o‘quvchining musiqiy faoliyatini faollashtirishi, bilimlarni mustahkamlashi va badiiy idrokini rivojlantirishi lozim. Shu sababli texnologiyalarni tanlashda ularning ta’limiy maqsadga muvofiqligi asosiy mezon sifatida qaraladi.

Agar umumta’lim maktablari boshlang‘ich sinflarida musiqa darslari o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilsa, interfaol metodlar, multimedia vositalari, raqamli ta’lim resurslari va ijodiy topshiriqlar o‘zaro uyg‘unlashtirilsa, o‘quvchilarning musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, ijrochilik ko‘nikmalari va ijodiy tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlari kengayadi. Bunda o‘qituvchi tomonidan texnologiyalarning maqsadli tanlanishi, ta’limiy faoliyatning izchil rejalashtirilishi va o‘quv natijalarining muntazam baholanishi musiqa ta’limi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

(cc) BY

Ilmiy farazning amalga oshishi uchun dars jarayonida o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash, musiqiy materiallarni ko‘rgazmali va eshitish vositalari orqali tushuntirish, mustaqil ijodiy faoliyatni rag‘batlantirish hamda individual yondashuvni kuchaytirish muhim hisoblanadi.

Tadqiqotning metodologik asosini ta’lim va tarbiya jarayonining uzviyligi, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, tizimlilik, izchillik, ilmiylik, faollik, ko‘rgazmalilik va nazariya bilan amaliyot birligi tamoyillari tashkil etadi. Shuningdek, musiqiy ta’limning pedagogik, psixologik, estetik va madaniy asoslari tadqiqotning nazariy-metodologik yo‘nalishini belgilaydi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining qiziqishi, qobiliyati, ehtiyoji va individual imkoniyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Musiqa darslarida bu tamoyil har bir o‘quvchining musiqiy faoliyatda o‘z imkoniyatiga muvofiq ishtirok etishini ta’minlash orqali namoyon bo‘ladi. Masalan, ayrim o‘quvchilar qo‘shiq kuylashda, boshqalari ritmik mashqlarni bajarishda yoki musiqiy obrazlarni tasvirlashda faolroq bo‘lishi mumkin. O‘qituvchi ana shu xususiyatlarni hisobga olib, ta’lim topshiriqlarini moslashtirishi lozim.

Kompetensiyaviy yondashuv esa o‘quvchilarning egallagan bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llash, musiqiy asarlarni tinglash va farqlash, ritmni his etish, musiqiy obrazlarni anglash hamda ijodiy vazifalarni mustaqil bajarish qobiliyatlarini shakllantirishga yo‘naltiriladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar mazkur kompetensiyalarni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan faol va amaliy ta’lim muhitini yaratadi. Tizimli yondashuv musiqa darsining barcha tarkibiy qismlarini o‘zaro bog‘liq holda tashkil etishni talab qiladi. Darsning maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va natijalari bir-birini to‘ldirishi lozim. Masalan, musiqa tinglash mavzusi o‘rganilayotganda audioyozuvdan foydalanish, asarning xarakterini aniqlash, musiqiy obrazni tasvirlash va o‘quvchilarning fikrlarini muhokama qilish yagona didaktik jarayonni tashkil etishi mumkin.

Belgilangan maqsad va vazifalarni amalga oshirishda pedagogik, psixologik hamda musiqashunoslikka oid ilmiy manbalarni o‘rganish va tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatish, suhbat, so‘rovnoma, dars jarayonini tahlil qilish, ilg‘or pedagogik tajribalarni umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanish nazarda tutiladi. Mazkur metodlar tadqiqot muammosini turli jihatlardan o‘rganish, innovatsion texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va ilmiy xulosalar shakllantirishga yordam beradi.

Nazariy tahlil metodi orqali innovatsion pedagogik texnologiyalar, musiqa ta’limi metodikasi va boshlang‘ich ta’lim psixologiyasiga oid ilmiy qarashlar o‘rganiladi. Qiyosiy tahlil yordamida an’anaviy va innovatsion o‘qitish usullarining o‘ziga xos jihatlari, afzalliklari va cheklovlari aniqlanadi. Pedagogik kuzatish orqali

(cc) BY

o‘quvchilarning musiqa darslaridagi faolligi, musiqiy topshiriqlarni bajarish darajasi va ijodiy ishtiroki o‘rganiladi.

Suhbat va so‘rovnoma metodlari o‘qituvchilarning innovatsion texnologiyalardan foydalanish tajribasi, mavjud ehtiyojlari va metodik qiyinchiliklarini aniqlashga xizmat qiladi. Metodik modellashtirish orqali musiqa darslarida qo‘llash mumkin bo‘lgan innovatsion mashg‘ulotlar tizimi ishlab chiqiladi. Olingan ma’lumotlarni tahlil qilish esa taklif etilayotgan metodik yondashuvlarning maqsadga muvofiqligini baholash imkonini beradi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar zamonaviy ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan muhim vositalardan biri hisoblanadi. Ular o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish, o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qo‘llash va ijodiy faoliyatini faollashtirish imkonini beradi. Musiqa ta’limida innovatsion texnologiyalarning ahamiyati shundaki, ular musiqiy asarlarning mazmunini chuqurroq anglash, tovushlarni farqlash, musiqiy obrazlarni tasavvur qilish va turli ijodiy faoliyatlarni amalga oshirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik xususiyatlari musiqa darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanishni taqozo etadi. Bu yoshdagi bolalarda obrazli tafakkur, taqlid qilish, hissiy ta’sirchanlik, qiziquvchanlik va harakat orqali o‘rganish xususiyatlari nisbatan faol namoyon bo‘ladi. Shu sababli darslarda faqat nazariy ma’lumot berish bilan cheklanmasdan, turli musiqiy o‘yinlar, ritmik mashqlar, audioyozuvlar, videolavhalar, interfaol topshiriqlar va ijodiy mashg‘ulotlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Musiqa darslarida qo‘llaniladigan innovatsion texnologiyalarni bir necha yo‘nalishga ajratish mumkin. Birinchi yo‘nalish axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo‘lib, bunda kompyuter, proyektor, interaktiv doska, elektron taqdimotlar va raqamli musiqa resurslari ta’lim jarayoniga tatbiq etiladi. Ikkinchi yo‘nalish interfaol pedagogik metodlarni qo‘llashni nazarda tutadi. Bunda o‘quvchilar guruhlarda ishlash, savol-javob, musiqiy munozara, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlarni hal etish orqali bilimlarni o‘zlashtiradilar. Uchinchi yo‘nalish esa amaliy va ijodiy faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, musiqiy improvizatsiya, ritmik harakatlar, tovushlar bilan tajriba o‘tkazish va musiqiy obrazlarni yaratish kabi mashg‘ulotlarni qamrab oladi.

Musiqa darslarida multimedia texnologiyalaridan foydalanish alohida metodik ahamiyatga ega. Masalan, o‘quvchilarga milliy cholg‘u asboblari haqida ma’lumot berishda ularning tasvirlari, ovoz yozuvlari va ijro jarayonini aks ettiruvchi videolavhalardan foydalanish mavzuning tushunarliligini oshiradi. Dutor, rubob, tanbur, gijjak, nay, doira va boshqa milliy cholg‘ularning tovush xususiyatlarini

(cc) BY

tinglash orqali o‘quvchilar cholg‘ularning tembrini farqlashni o‘rganadilar. Bu esa musiqiy eshitish qobiliyatining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Interfaol metodlar yordamida tashkil etilgan musiqa darslarida o‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin ifodalash, musiqiy asarlarni taqqoslash, kuylarning xarakterini aniqlash va o‘z taassurotlarini bayon etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Musiqiy topishmoq”, “Davom ettir”, “Tovushni top”, “Ritmni takrorla” kabi metodlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining darsdagi ishtirokini faollashtiradi. Ushbu metodlarning samaradorligi ularni mavzuga mos, yosh xususiyatlariga muvofiq va aniq didaktik maqsad asosida qo‘llashga bog‘liq.

Musiqiy qobiliyat insonning musiqani idrok etishi, tushunishi, eslab qolishi, qayta ijro etishi va ijodiy faoliyatda namoyon qilishi bilan bog‘liq murakkab psixologik xususiyatlar majmuasidir. Boshlang‘ich ta’lim davrida musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun o‘quvchilarga muntazam ravishda turli musiqiy mashqlar va topshiriqlar berib borish muhimdir.

Musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirishda audioyozuvlardan foydalanish, turli tovushlarni taqqoslash, baland va past tovushlarni farqlash, kuy yo‘nalishini aniqlash hamda musiqiy ohanglarni takrorlash mashqlari samarali hisoblanadi. Raqamli audio vositalar yordamida bir xil kuy yoki musiqiy parchani turli ijrolarda tinglash, ularning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash va o‘quvchilarning fikrlarini muhokama qilish mumkin.

Ritmik sezgini rivojlantirishda musiqiy-ritmik harakatlar, qarsak chalish, oddiy zarbli cholg‘ulardan foydalanish va ritmik namunalarni takrorlash muhim o‘rin tutadi. Interfaol texnologiyalar yordamida ritmik topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, o‘quvchilarga mustaqil ritmik shakllar yaratish va ularni guruh bilan ijro etish imkoniyatini berish mumkin. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarning musiqiy xotirasi, diqqat-e’tibori va harakatlar muvofiqligini rivojlantiradi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda musiqiy improvizatsiya va ijodiy topshiriqlar alohida ahamiyatga ega. O‘quvchilarga muayyan musiqiy obraz asosida ritmik shakl yaratish, kuyga mos harakatlarni tanlash, musiqiy asarning xarakterini tasvirlash yoki berilgan ohangni davom ettirish kabi vazifalarni topshirish mumkin. Bunda o‘quvchi tayyor namunani takrorlash bilan cheklanmaydi, balki mustaqil qaror qabul qilish va o‘z ijodiy imkoniyatlarini namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni samarali joriy etishda musiqa o‘qituvchisining kasbiy tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi zamonaviy pedagogik metodlarni bilishi, axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish ko‘nikmasiga ega bo‘lishi, musiqiy materiallarni tanlay olishi va darsni o‘quvchilarning individual xususiyatlariga muvofiq tashkil etishi zarur.

Musiqa o‘qituvchisining innovatsion faoliyati darsni rejalashtirish bosqichidan boshlanadi. Dars maqsadini belgilash, o‘quv materialini tanlash, foydalaniladigan

(cc) BY

texnologiyalarni aniqlash va kutilayotgan natijalarni oldindan belgilash pedagogik jarayonning izchilligini ta'minlaydi. Bunda texnologiyalarning ko'pligi emas, balki ularning o'quv maqsadiga mosligi muhim hisoblanadi.

O'qituvchi har bir darsda o'quvchilarning faolligini ta'minlaydigan pedagogik muhit yaratishi lozim. Bunday muhitda o'quvchilar o'z fikrlarini erkin bildirishlari, musiqiy topshiriqlarni mustaqil bajarishlari, xatolardan qo'rqmasdan ijodiy izlanishlari va o'zaro hamkorlik qilishlari mumkin. O'qituvchining rag'batlantiruvchi munosabati, individual yondashuvi va metodik mahorati innovatsion ta'limning muhim shartlaridan biridir.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi boshlang'ich sinf musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy va metodik jihatlarini tizimli o'rganish, ularning o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini aniqlash bilan belgilanadi.

Tadqiqot doirasida musiqa darslarining mazmunini interfaol metodlar va raqamli ta'lim vositalari bilan boyitish, musiqiy tinglash, qo'shiq kuylash, musiqa savodxonligi va ritmik faoliyatni o'zaro uyg'unlashtirishga qaratilgan metodik yondashuvlarni asoslash ko'zda tutiladi. Shuningdek, o'quvchilarning musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, ijodiy tafakkuri va mustaqil faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion topshiriqlar tizimini shakllantirishga e'tibor qaratiladi.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati boshlang'ich sinf musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning pedagogik, psixologik va metodik asoslarini yoritish, zamonaviy ta'lim yondashuvlarining musiqiy rivojlanishga ta'sirini ilmiy jihatdan izohlash bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari musiqa ta'limi metodikasi, boshlang'ich ta'lim pedagogikasi va estetik tarbiya yo'nalishlaridagi nazariy qarashlarni boyitishga xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa ishlab chiqiladigan metodik tavsiyalar, interfaol mashqlar, musiqiy o'yinlar, multimedia materiallari va ijodiy topshiriqlardan umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida foydalanish imkoniyati bilan izohlanadi. Ushbu tavsiyalar musiqa o'qituvchilariga darslarni zamonaviy talablar asosida tashkil etish, o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda metodik yordam berishi mumkin.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan metodik yondashuvlarni umumta'lim maktablarining musiqa darslariga tatbiq etish nazarda tutiladi. Bunda o'qituvchilar uchun innovatsion dars ishlanmalari, multimedia taqdimotlari, musiqiy topshiriqlar, interfaol mashqlar va baholash mezonlarini tayyorlash muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarning darsdagi ishtiroki, musiqiy topshiriqlarni bajarish darajasi, mustaqil ijodiy faoliyati va musiqiy materiallarni idrok etish ko'rsatkichlarini kuzatish orqali qo'llanilgan metodlarning natijadorligini aniqlash mumkin.

(cc) BY

Tadqiqot kirish, asosiy boblar, boblar bo‘yicha xulosalar, umumiy xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati va zarur ilovalardan tashkil topishi nazarda tutiladi. Kirish qismida mavzuning dolzarbligi, muammoning o‘rganilganlik darajasi, tadqiqot maqsadi va vazifalari, obyekti, predmeti, metodologik asoslari, ilmiy farazi, ilmiy yangiligi hamda nazariy va amaliy ahamiyati yoritiladi. Asosiy boblarda innovatsion pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari, ularni musiqa darslarida qo‘llash metodikasi va boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Yakuniy qismda tadqiqot natijalari umumlashtirilib, amaliy tavsiyalar shakllantiriladi.

Umuman olganda, boshlang‘ich sinf musiqa darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirish zamonaviy ta’limning muhim talablaridan biridir. Ushbu texnologiyalar o‘quvchilarning musiqiy bilimlarini boyitish, ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, estetik dunyoqarashini kengaytirish va san’atga bo‘lgan qiziqishini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlar o‘qituvchining metodik faoliyatini takomillashtirish, dars mazmunini boyitish va ta’lim jarayonida o‘quvchi faolligini oshirish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy yo‘nalishi innovatsion pedagogik texnologiyalarni musiqa ta’limining mazmuni bilan uzviy bog‘lash, ularni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va musiqiy rivojlanish xususiyatlariga moslashtirish hamda samarali metodik tizimni shakllantirishdan iboratdir. Ana shunday yondashuv orqali musiqa darslarini nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchining ma’naviy, estetik, intellektual va ijodiy rivojlanishini ta’minlovchi yaxlit pedagogik jarayon sifatida tashkil etish imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Saidiy, Said Boltazoda. Влияние музыки на человека. Academy 4 (4), 63-65

2. Saidiy, Said Boltazoda. Теория магнитных эффектов других голосов многоголосной музыки. Science and Education 4 (1), 577-582

3. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Модуляционные эффекты музыкального произведения. Science and Education, 4 (1), 563-569.

4. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Особенности эффекта системы тяготения аккордов в музыке. Science and Education, 4 (1), 590-596.

5. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Взаимное влияние тоники, субдоминанты и доминанты. Science and Education, 4 (1), 570-576.

6. Болта-Зода, С. С. (2022). Особенность мгновенного появления вторичного аккорда, органный пункт. Science and Education, 3(12), 885-891.

7. Расулова, Д. Ш. К., & Болтазода, С. С. (2022). Национальные инструменты Узбекистана. История музыкальных инструментов: дутар и уд. Science and Education, 3(3), 858-864.

8. Салимова, Б. Б. К., & Болтазода, С. С. (2022). Музыка как дискурс управления многоголосной музыки. Science and Education, 3(3), 845-850.

9. Халимов, Ш. Ш. Ў., & Болтазода, С. С. (2022). Некоторые аспекты формирования и развития музыкального воздействий с ее последствиями на развитии ребёнка. Science and Education, 3(3), 837-844.

10. Болта-Зода, С. С. (2022). Взаимодействие теории и гармонии музыки. Science and Education, 3(12), 851-856.

11. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Влияние внутри тяготеющих звуков аккорда. Science and Education, 4 (1), 583-589.

12. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Эффекты модуляции и отклонении музыки. Science and Education, 4 (1), 550-555.

13. Болта-Зода, С. С. (2022). Теоретические основы построения музыки. Science and Education, 3(12), 844-850.

14. Ропиева, Д. А. Қ., & Болтазода, С. С. (2022). Вокально-хоровые песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. Science and Education, 3(4), 1200-1205.

15. Болтазода, С. С. (2022). Оценка характеристик волнообразных голосов в хоровом пении. Science and Education, 3(3), 865-871.

16. Саидий, С. (2019). Влияние музыки на личность и психику ребёнка. Вестник интегративной психологии, (19), 217-220.

17. Болта-Зода, С. С. (2022). Полифонический кондукт к строфической форме в музыке. Science and Education, 3(12), 837-843.

18. Саидий, С. Б. Продвижение новых принципов творческого фортепианного исполнительства в профильных школах искусств и культуры. Science and education. Scientific Journal, 4(3), 1612-1617.

19. Ропиева, Д. А. К., & Болтазода, С. С. (2022). Технологии формирования и развития вокально-хорового мастерства учащихся через народные песни. Science and Education, 3(3), 831-836.

20. Рустамов, А. Р. О., & Болтазода, С. С. (2022). Способы обогащения уроков игры на фортепиано передовым зарубежным опытом. Science and Education, 3(3), 904-910.

21. Қувватова, Н. Б. Қ., & Саидий, С. Б. З. (2022). Основные направления и тенденции развития будущих учителей по направление музыки. Science and Education, 3(8), 204-210.

22. Мухаммадиева, Р. У., & Болтазода, С. С. (2022). Основы современного педагогического творчества по сфере хора. Дирижёр как оптимально

управляющий голосом хора в музыкальном театре. Science and Education, 3(3), 918-923.

23. Комил Буронович Холиков (2024). Вспомогательные клетки нервной ткани и действия периферических нервов в Шванновском клетке. Science and Education, 5 (12), 99-104.

24. Комил Буронович Холиков (2024). Специальные приёмы обучение изучения обмена калия и натрия в пороге мембраны Шванье. Science and Education, 5 (12), 69-74.

25. Комил Буронович Холиков (2025). Поликомилойиды генератор музыкального воспроизводимости пианиста в психофизиологии. Science and Education, 6 (1), 134-141.

26. Болта-Зода, С. С. (2022). Определения понятий диктанта в теории музыки. Science and Education, 3(12), 823-828.

27. Алиев, Б. Т. У., & Саидий, С. Б. (2022). Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education, 3(5), 1484-1492.

28. Рустамов, А. Р. О., & Болтазода, С. С. (2022). Методы и приёмы обучения игры на фортепиано. Science and Education, 3(3), 911-917.

29. Наргиза Бахтиёр Қизи Қувватова, & Саидий Саид Болтазода (2023). Современные методы работы с детьми, не имеющими музыкального образования. Science and Education, 4 (2), 1248-1255.

30. Эрназарова, А. Ф. Қ., & Саидий, С. Б. (2022). Методики обучения народным музыкальным ладам учащихся музыкальных школах и школ искусств. Science and Education, 3(11), 1021-1026.